

Jan Wawrzyńczyk*

БЕЛОРУССКОЕ В ГИПЕРСЛОВАРЕ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА¹

BELARUSIAN IN *THE HYPERDICTIONARY OF THE POLISH LANGUAGE*

This article presents a new type of monolingual dictionary – *The Hyperdictionary of the Polish Language* – showing contents of dictionary entries in their semantic and bibliographical interrelations.

Key words: lexicography, hyperdictionary, Polish language and culture, Belarusian language and culture

Słowa kluczowe: leksykografia, hipersłownik, język i kultura polska, język i kultura białoruska

БЕЛОРУССКОЕ, УКРАИНСКОЕ, РУССКОЕ², ПОЛЬСКОЕ, НЕМЕЦКОЕ и т.д. – это важные темы и заодно части инфосферы. В настоящей заметке я хочу показать, как белорусское отражается в моем нестандартном словаре, содержащем информацию и метаинформацию о польской лексике³, часть из которой включает одновременно и этнический компонент белорусскости.

В список источников *Гиперсловаря польского языка* входит свыше ста работ, непосредственно относящихся к белорусскому языку и литературе. Для демонстрации их тематического разнообразия (расшифровку bibliографических сокращений, используемых в настоящей статье, см. на сайте www.nfjr.pl и в восьмитомнике [Wawrzyńczyk, 2016]) ниже представляем часть из них:

* Katedra Lingwistyki Formalnej, Wydział Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Dobra 55, 00-312 Warszawa; e-mail: j.wawrzynczyk@uw.edu.pl.

¹ Статья носит исключительно информационно-справочный характер.

² При этом слове в памяти сразу оживает знаменитое эссе академика Дмитрия Сергеевича Лихачева [Лихачев, 1980].

³ Словарь готовится к публикации в 2019 г., о его структуре см. брошюру [Wawrzyńczyk, 2018].

Baradulin, Ryhor, Bykau, Wasil 2006, *Gdy witają się dusze. Poezja i proza*, przekł. Cz. Seniuch, Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej.

Bieder, Hermann, *Białorutenistyka językoznawcza w Austro-Węgrach*, 2007, „Studia Wschodniosłowiańskie”, nr 7, s. 217–237.

Bortnowska, Katarzyna 2009, *Białoruski postmodernizm. Liryka „pokolenia Bum-Bam-Litu”*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Bykow, Wasil 1991, *Zły znak*, przekł. M. Putrament, Wydawnictwo PIW, Warszawa.

Czekman, Walery, Smułkowa, Elżbieta 1988, *Fonetyka i fonologia języka białoruskiego z elementami fonetyki i fonologii ogólnej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Drozd, Katarzyna 2016, *Białoruska proza lagrowa*, Katedra Białorutenistyki UW, Warszawa.

Garbiński, Jerzy, Turonek, Jerzy 2003, *Białoruski ruch chrześcijański XX wieku. Słownik biograficzno-bibliograficzny*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.

Głogowska, Helena 1996, *Białoruś 1914–1929. Kultura pod presją polityki*, Białoruskie Towarzystwo Historyczne, Białystok.

Goląbek, Józef 1933, *Literatura białoruska*, w: S. Lam, red., *Wielka literatura powszechna*, t. 4. *Literatury słowiańskie, literatura bizantyńska i nowogrecka*, Księgarnia Trzaski, Everta i Michalskiego, Warszawa, s. 539–546.

Janowicz, Sokrat 1984, *Srebrny Jeździec*, tłum. A. Sobeczka, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa.

Kalada, Juhasia 2007, *Traktor albo błąd w sztuce*, przekł. K. Kotyńska, Korporacja Ha!art, Kraków.

Kłopotowski, Andrzej 2012, *Białoruś. Historia za miedzą. Przewodnik*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.

Kołas, Jakub 1950, *W poleskiej głuszy. Trzęsawisko*, przekł. S. Furmanik, Z. Rysińska, Wydawnictwo KiW, Warszawa.

Kołas, Jakub 1982, *A tak śpiewa dudka miła. Poezje wybrane*, przekł. D. Chrościelewska, B. Klog-Gogolewska, T. Chrościelewski, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.

Korbut, Gabriel 1935, *Białoruszczyzna w języku Mickiewicza*, w: idem, *Szkice i drobiazgi historyczno-literackie*, Warszawa, s. 149–154.

Kosman, Marceli 1979, *Historia Białorusi*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław.

Lewin, Leopold 1966, *U przyjaciół. Przekłady z poezji rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej, litewskiej i gruzińskiej*, wyd. 2, poszerz., Wydawnictwo Literackie Kraków.

Marecki, Piotr, Serednicka, Renata, Stokfiszewski, Igor, red., 2008, *Ludzie, miasta. Literatura Białorusi, Niemiec, Polski i Ukrainy – ślady „nieistniejącego języka”*, Korporacja Ha!art, Kraków.

Maszkiewicz, Mariusz, red., 2009, *Białoruś – w stronę zjednoczonej Europy*, Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Wrocław.

Olechnowicz, Mściśław 1986, *Polscy badacze folkloru i języka białoruskiego w XIX wieku*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.

Radzik, Ryszard, Sajewicz, Michał, red., 2010, *Białoruś. Przeszłość i terażniejszość. Kultura, literatura, język*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

Rąkowski, Grzegorz 1997, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Białorusi*, Wydawnictwo Burchard Edition, Warszawa.

Rouba, Napoleon, zebra. i oprac., 1909, *Przewodnik po Litwie i Białejrusi*, wyd. 2, Wydawnictwo „Kuriera Litewskiego”, Nakł. E. Nowickiego, Wilno.

Sawicka-Mierzyńska, Katarzyna 2014, *Białoruskość jako idée fixe twórczości Sokrata Janowicza*, „Politeja” (Kraków) nr. 5, cz. 1, s. 93–110.

Sielicki, Franciszek 1985, *Literatura białoruska do końca XVIII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

Smułkowa, Elżbieta, Engelking, Anna, red., 2001, *Język i kultura białoruska w kontakcie z sąsiadami. Studia poświęcone Antoninie Obrębskiej-Jabłońskiej w stulecie urodzin*, Wydział Polonistyki UW, Warszawa.

Szybieka, Zachar 2001, *Historia Białorusi 1795–2000*, przeł. H. Łaskiewicz, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin.

Węglicka, Katarzyna 2006, *Białoruskie ścieżki. Gawędy kresowe*, Wydawnictwo KiW, Warszawa.

Winnicki, Zdzisław Julian 2005, *W Mińsku Litewskim, mieście dawnej Rzeczypospolitej*, wyd. 2 zmien. i popraw., Wydawnictwo GAJT, Wrocław.

В экстенсивном словнике *Гиперсловаря польского языка* широко представлена ономастическая лексика белорусскости, различные антропонимы, географические и другие категории названий индивидуальных объектов действительности. См., например:

Andruszowce Rąkowski G. 1997

Bieszenkowicze Rąkowski G. 1997

Duboja Rąkowski G. 1997

Fiodarauna Łuksza M. 2013: 29

Gudogaj Rąkowski G. 1997

Hanczaryk Bykow W. 1991: 107

Horodeczna Rąkowski G. 1997

Howiezna Rąkowski G. 1997

- Kalandzionczycha** Bykow W. 1991: 103
Mścisław Rouba N. 1909
Przybialowieże Janowicz S. 1987: 55
Radoszkowicze Rouba N. 1909
Studzionka Rouba N. 1909
Szepielewicze Rouba N. 1909
Śmiechowita Baradulin R., Bykau W. 2006: 40
Zacharyno Rouba N. 1909

Многочисленны в словнике и отономастические производные. Их присутствие в польских текстах вызвано коммуникативными потребностями и морфосинтаксическими правилами построения польской речи. См., например:

- barkulabowski** Sielicki F. 1985: 44
bialorusizacja Winnicki Z.J. 2005: 67
bialorusofobia NDzien 2005, 225: 7
bialorusycyzacja JPol 65 (1985), 4: 309
bialorusyzm Olechnowicz M. 1986: 212
bialoruszczyzna Jodłowski S., Taszycki W. 1968
grodnianka Polański E. (red.) 2016
lukaszenkizacja Rzeczpospolita 2006, 143: 2
mohylewski Arct M. 1936
pińszczanin Grzenia J. 2002
wolkowyski Szober S. 1937

Ниже приводится примерный список нарицательной лексики, включающий белорусизмы польского языка. Следует отметить, что этимологический статус отдельных единиц вызывает сомнения исследователей и представляется дискуссионным (ученые иногда резко расходятся во взглядах на историю того или другого слова; к спорному материалу я отношу слова **batlejki**, **czerep**, **domowina**, **dosiewki**, **mołojec**, **morda**, **najmita**, **posag**, **wyraj** и ряд других единиц, зафиксированных в польских текстах и словарях общего и/или специального типа). См., например:

- asilki** Kempniński A.M. 2001⁴
bohatyr Olechnowicz M. 1986: 212
czerep Olechnowicz M. 1986: 212
czerep Olechnowicz M. 1986: 212
czeresznia Olechnowicz M. 1986: 212
hałasić Olechnowicz M. 1986: 156

⁴ Если слово взято из словаря, страница не указывается.

- holad** Olechnowicz M. 1986: 142
holota Olechnowicz M. 1986: 212
kaczareźnik Olechnowicz M. 1986: 44
kociuba Baradulin R., Bykau W. 2006: 34
kontryk Drozd K. 2016: 47
kramny Kosman M. 1979: 119
kupałki Olechnowicz M. 1986: 129
kurodym Kołas J. 1982: 108
lepietucha Olechnowicz M. 1986: 156
maczanka Halbański M.E. 1999
morh Drozd K. 2016: 47
najmita Markowski A. (red.) 2005: 1694
pochlipaja Drozd K. 2016: 43
powietka Olechnowicz M. 1986: 109
radaunica Olechnowicz M. 1986: 33, 84, 132
rubaszny Olechnowicz M. 1986: 212
stuliny W
suchowiejka W
szelestucha Olechnowicz M. 1986: 142
szorstki Stieber Z. 1966: 53
trasianka Maszkiewicz M. (red.) 2009: 163
woloczebne W
zadarmocha Kołas J. 1982: 144
zapoiny W; Olechnowicz M. 1986: 139
zawierucha W; Olechnowicz M. 1986: 120
żulejka Olechnowicz M. 1986: 156

Отдельную, очень интересную и значительную группу слов в *Гиперсловаре польского языка* составляют дериваты, появление которых в польских текстах, а затем и в различных словарях польского языка, изначально связано с переводом оригинальных белорусских текстов (книг, газетных статей и т.п.) на польский язык. Можно утверждать, что белорусский язык, белорусские темы, представленные в белорусскоязычных текстах, послужили первым толчком для образования целого ряда новых единиц, окказиональных слов польского языка, авторских индивидуализмов, маркированных белорусско-стью. См., например:

- bialorusyzm** Olechnowicz M. 1986: 212
depolonizator Winnicki Z.J. 2005: 36
depolonizatorski Winnicki Z.J. 2005: 35

- krasnoryży** Kołas J. 1982: 159
nacdemowski Drozd K. 2016: 37
niezdarzeniec Kołas J. 1982: 147
okolomiński Winnicki Z.J. 2005: 10
pijacko-bujny Janowicz S. 1995: 107
pindżak Kołas J. 1982: 142
podświerkowy Janowicz S. 1984: 10
podtuningować PolitNar 19 (2018): 191
prebiałoruski Janowicz S. 1993: 47
rutenizator Winnicki Z.J. 2005: 36
ważniocha Janowicz S. 1984: 25
wójtowaty Janowicz S. 2001: 169
wszechbiałoruski Janowicz S. 1987: 168
wysokosieżny Kołas J. 1982: 20
zadarmocha Kołas J. 1982: 144
zapadnorusizm Radzik R., Sajewicz M. (red.) 2010: 11–22
zapomnielisko Janowicz S. 2001: 47
zmarginesowieć Janowicz S. 1993: 44

Гиперсловарь польского языка будет размещен в свободном доступе в Интернете к концу 2019 года. Его материалы, надеюсь, привлекут внимание исследователей и любителей белорусского и польского языков, истории и культуры Беларуси [= Белоруссии] и Польши, а также их взаимосвязей. У народов простой истории не бывает. Ее многоаспектность отражена и в *Гиперсловаре...*, прежде всего на уровне его цитатографии. Оригинальные цитаты, практически недоступные в Интернете („самой большой библиотеке мира”), являются отличительным свойством *Гиперсловаря...* Приведем пример, иллюстрирующий данное положение и одновременно завершающий нашу статью:

📖 Rząd carski, aby „ratować” Białorusinów przed polonizacją wybrał jedyną metodę, która była dla niego do przyjęcia – rusyfikację [...]. [Szybieka, 2001, s. 67]

БИБЛИОГРАФИЯ

- ЛИХАЧЕВ Дмитрий С., 1980, *Заметки о русском*, „Новый мир” 3, с. 10–38.
- WAWRZYŃCZYK Jan, 2016, *250 tysięcy ciekawych słów. Leksykon przypomnień*, t. 1–8, BEL Studio, Warszawa.
- WAWRZYŃCZYK Jan, 2018, *Hipersłownik – гиперсловарь – hyperdictionary*, Wydawnictwo Miła Hoshi, Warszawa.

Jan Wawrzyńczyk

BIAŁORUSKOŚĆ W HIPERSŁOWNIKU JĘZYKA POLSKIEGO

Streszczenie

Artykuł stanowi pewnego rodzaju prezentację przygotowywanego obecnie do druku, liczącego około 1800 artykułów autorskich, specjalnego opracowania leksykograficznego – *Hipersłownika języka polskiego*. Autor skupił się przede wszystkim na informacjach odnoszących się do języka i kultury białoruskiej, które jego zdaniem mogą zainteresować slawistów, umożliwiając im jednocześnie zapoznanie się z nowatorską koncepcją samego *Hipersłownika*.

BELARUSIAN IN THE HYPERDICTIONARY OF THE POLISH LANGUAGE

Summary

This article concerns a particular kind of entries in the publication, at present in preparation consisting of about 1800 original articles, of the lexicographical work – *The Hyperdictionary of the Polish Language*. The author is primarily concerned with information referring to Belarusian language and culture, which, in his opinion, will be of interest to Slavonicists, while simultaneously enabling them to experience the novel concept of the *Hyperdictionary*.